

Ladijski dnevnik popotnika Hamleta, vladarja nikogaršnje zemlje

Marco Bruno

Veni izmed svojih pesmi sem zapisal, da »sem par oči« in da bi »rad bil zgolj priča«. In tako sem pred nekaj dnevi znova pripeljal svoje oči na to oziroma na tisto stran Alp – odvisno od zornega kota –, v ta »svet čenč, v katerem sem rojen« (če parafraziram Eugenia Montaleja), torej v Italijo. Ko sem prečkal Avstrijo, me je obdajal jezik upanja, saj nisem razumel, kaj ljudje govorijo.

Nato pa mi je žal vse spet postalo še preveč jasno. V Mestrah sem izstopil iz vlaka z zelo težko prtljago. Zavedam se, da v njej vlečim s seboj Evropo in veliko jezikov ter veliko obrazov. Prtljaga mi sledi povsod, postaja vedno težja in obstaja nevarnost, da bo vse, kar nosim v njej, za vedno izginilo, če nenadoma umrem. Na postaji v Mestrah je vse umazano, asfalt, tla, podhod, dvigal ni, prtljaga pa postaja vedno težja. Toda to ni umazanija nekoga, ki nima dovolj sredstev, temveč umazanija tistega, ki jih ima, ampak jih noče uporabiti. Vročina je neznozna, okrog mene hodijo sumljivi tipi, čeprav se ničesar ne bojim. Usmerim se k semaforju, ki je postal ultramoderen in ultrainteligenčen, nimam ne volje ne moči, da bi prepotoval veliko metrov, nočem več gledati, hočem pisati, čeprav je še ogromno stvari, ki jih še nisem videl; jaz pa pritisknem gumb za pešce, želim si samo prečkati to ozko cesto. Vstopim v bar, kjer sem veliko časa preživel s svojim očetom. Njega ni tam in bar je zdaj popolnoma drugačen. Za steklom se kot brezzobe prostitutke ponujajo odurne, nič kaj vabljive jedi. Krenem k mizici in natakark pride. Ko naročim poceni kavo, ga pogledam v oči. Izjemno hiter je, izjemno vljuden, izjemno učinkovit in medtem ko ga opazujem, se zavedam, da svet teče zelo hitro, jaz pa pišem prepočasi, in da me natakark ne prepozna, ne more me prepoznati, še sam se ne spomnim, če je takrat sploh delal tu. Če se ga torej jaz ne spominjam, ima tudi on pravico, da se me ne spomni, da mi prinese kavo z enako vljudnostjo kakor komurkoli drugemu, in tisti najin bliskoviti anonimni pogovor mi da razumeti, da je čas minil; jaz pa osebam in krajem pravzaprav ne odpuščam dejstva, da se spreminjajo, da se starajo, da umirajo, razumem stanje stvari, a ga ne sprejemam, ne vdam

se, raje ga trpim. Če bi natakark ne bil hladen, profesionalen, če bi tudi njega izdala nostalgija, se ne bi počutil tako starega. Toda natakark je bliskovito hiter in jaz vidim bližajoči se konec, globoko me gane, obrnem se stran, da bi me ne opazili, utopim se v sopari, ostala je samo še ena stranka, ki se ne briga zame, poiščem zatočišče v knjigi, za nameček v takšni, ki je napisana v jeziku, v katerem običajno ne mislim; in počutim se bolje. Vstopim na vlak za Bologno. Komaj mi uspe pravočasno vstopiti vanj in že me napade sprevodnik, ki se vtika v zadeve drugih. »Vi, kje sedite?« me vpraša trikrat ali štirikrat. Neprišteven je. »Prtljago dajte tja,« ukaže. »Bi se lahko brigal zase? Prav na tem vagonu se je moral pojaviti?« pomislim, a nimam moči, da bi se mu uprl. Ljudje se premikajo sunkovito. Začne se neskončen in povsem nepotreben prepir med sprevodnikom – čigar transcendentalna oporna točka je računalniček z rezervacijami – in potnikom, ki noče zasesti rezerviranega – ali bolje rečeno, usojenega mu – mesta, in ki ga sprevodnik, četudi sta zasedeni le dve tretjini vlaka, nadleguje z: »Kje je vaš sedež? Kje je vaš sedež? Kje je vaš sedež? Kje je vaš sedež? Kje je vaš sedež?« Nato ga potnik pošlje tja, kjer sonce ne sveti, in se v ihti umakne s svojo prtljago.

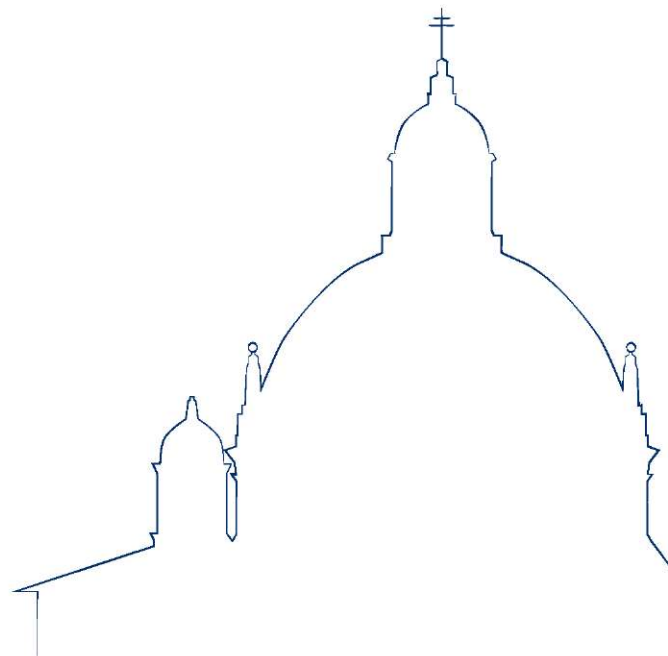
Pred mano je matematik iz Rima, očiten ravnodušnež, ki hlina, da ga zanima mali incident, ki se je zgodil na hodniku, dela se, kot da bi hotel poseči vmes, toda ton njegovega glasu je napet, aroganten, skoraj napadalen. Vrne se k svojim analitičnim dejavnostim, ki so vsekakor bolj pomirjujoče. Bolje ne izgubljam časa s tem, kar se dogaja zunaj matematike. Boriti se je treba samo za lastno plačo, za lastno kariero, za lastno udobje, za lastne ugodnosti. Malce stran dve ameriški dekletki bereta knjige na prenosnem računalniku. Potniki ne komunicirajo med seboj, ne pogovarjajo se, govorijo samo v mobilni telefon, ne opazujejo, se ne smehljajo. Poskusim prebiti led z matematikom. Vsi poskusi padejo v vodo. »In zakaj me to preseneča,« pomislim, »saj je Italijan. Jaz sem tisti, ki je tujec.« Vlak je zelo moderen, toda ko je matematik poskusil položiti svoj kovček na nasprotno polico, se je na sedeže, ki so bili k sreči prazni, usula ploha neštetihih drobcev stekla. Spodnji del police je steklen in

ne plastičen, opazim tudi, da je spodnji del nasprotne police, zagotovo zaradi močnega udarca – v več smereh popolnoma razpokan, zadostoval bi le še en udarec in kosci bi leteli po potnikih, kar bi povzročilo rane, kaos, tožbe. Toda vsi mislijo: »Kaj me to briga? Dokler do tega ne pride, mi ni treba skrbeti. Itak izstopim v Rovigu«, »itak izstopim v Bologni«, »itak izstopim v Firencah«. Razjarjeni potnik – samo zato, ker ga je nekaj zmotilo osebno in ne na splošno – kriči in se pretvarja, da hoče biti uslišan: »Saj to je sramota, in za ta denar! Vagon bi morali zapreti.« Sodeč po trušču bi morale priti do zavzetja Bastilje, toda potnik ne stori drugega kot to, da med kletvicami zamenja mesto, jaz pa imam pod očmi Rilkeja; matematik se odzove s piskajočim glaskom, nato zatisne oči, še enkrat pogledam potence in kvadratne korene na drugi strani, zazrem se v čudovito pokrajino in pomislim, da bi se rad ustrelil.

Rilke me reši. Berem *Rekviev za prijateljico* in ostanem očaran nad takšno neznansko inteligenco. To mi dopušča, da živ prispem v Bologno. Nekaj upanja imam in nasmeh na ustnicah. Sveta se ne rešuje v literaturi, toda ni res, da je literatura zunaj sveta, tudi takrat ne, ko ne govori o politiki, nasilju in delavskem boju.

***

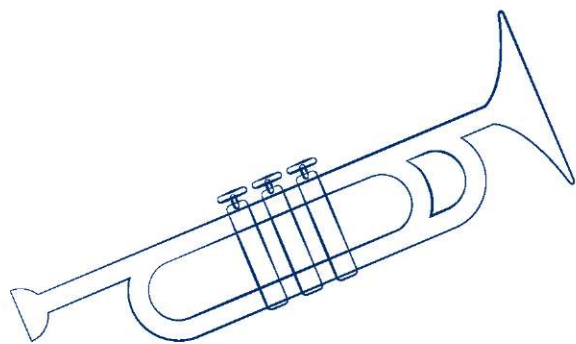
Navsezadnje Bologna le ni tako slaba. Na družbenem nivoju je bila tako odvrtna, da bi se le stežka lahko poslabšala. Kategorije so naslednje: policaji, visoki buržujji, ki se radi igrajo komuniste, sitneži, ki prosijo za denar za drogo, ki ji pravijo sendvič, z nasmehom, ki bi si zaslužil eno na gobec. Ta favna, ki je lahko ob raznih urah in na raznih krajih tudi zelo nevarna, je, če naj bomo iskreni, pravo nasprotje umetniškemu, zgodovinskemu, arhitektonskemu blišču tega mesta, ki je eno najlepših Italije. »Intelektualec je nesreča za leve volivce.« Zgodovina je resnična; sedanost je nepristna. Nič ni pristnega. Lutke poseljujejo ceste, trge, trgovine, bare, muzeje, koncerte, univerze. Niti ene osebe ni, ki bi ji namenil besedo, in tudi če bi ji jo nagovoril, mi ne bi odgovorila. Toda ko najamem taksi in prevzamem držo, ki mi ne pritiče, in se peljem skozi eno od številnih mest moje mladosti in se, medtem ko pada mrak, pomikam proti zgodovinskemu središču, me tople barve stavb prekrijejo, vabijo me, naj v njih utonem, sprašujem se, zakaj se nisem ustavil niti tu, in se zalotim, kako govorim s taksistom, ki se ves čas smehlja in ga pogovor z mano ne zanima, ne zanima ga moja preteklost, uporabljaj izmuzljivo govorico. Avtomobil drsi po tej podobi, ki se stopi kot nepojeden sladoleđ, in prispem do A-jeve hiše. Vstopim v stavbo, neresnično spokojno je – a kje je torej re-

sničnost? Kot bi bili na pokopališču brez solz, brez obupa, brez obiskovalcev. Prečkam dvorišče, zdi se, da ni človeštvo nikdar obstajalo, in otovorjen s prtljago pridem do železnih vratc. Mrežasta vratca potisnem naprej in opazim, da se bodo zaskočila ter zaprla. Bliskovito vtaknem nogo v špranjo, potisnem z vso silo, zadevo držim odprto, sledim svoji nogi, vstopim, rešen sem, smrt in razkroj preteklosti sta odložena. Vstopim v dvigalo in prispem v drugo nadstropje, na nov hodnik, tudi ta prazen. Skozi okna vstopa čudovita svetloba. Če bi bila tema, bi bilo vse bolj enostavno, toda namesto nje je čudovita svetloba. Pridem do vrat, potrkam, vstopim. A ima kot vedno za seboj gromozansko knjižnico, pred njim sedi B, v kotu se obupano vrti ventilator. Objamem in poljubim A-ja, star je, reče mi: »Postal si ... lep,« in odvrnem: »Postal sem bolj ... uglajen.« »Sedi na tisto zofo in bodi priden,« mi reče, jaz ubogam, v roki imam še vedno Rilkeja, ampak nočem ga več brati, ničesar več nočem početi, po desetih letih poznanstva z A-jem moj nasmeh ni zlagan, moja žalost ni teatralna, moja tišina je iskrena. Resen sem. Mogoče sem pa postal možki. Mogoče se temu lahko tako reče.

***

Sedim na A-jevi zofi, uresničil sem svoj načrt, končno. Toda vse obstaja. Obstaja in pika, skupaj z zavestjo – čisto mojo, osebno – da bi lahko, da bi mi lahko tudi ne obstajali. Ventilator se vrti. Okno je odprto. Zunaj je Bologna, je Italija, na katero sem velikokrat mislil. Stopim k oknu, da bom kadil, Italija je nekje daleč, je oddaljen pločnik, ozka, visoko speljana cesta z redkimi mimoidočimi, so električni drogovi in sončni zahod, ki mu ni konca. In je tišina. Sliši se le A-jeva in B-jeva globoka glasova. A reče: »Marco, bi rad poslušal malo Heideggerja?« »Z veseljem.« Sedita si nasproti, jaz pa molče sedem pravokotno na njiju, poskušam izginiti, pred mano je okno in pred očmi imam Rilkeja, z roko se ga čvrsto oprimem, kot bi predstavljal

vse tisto, česar ne morem zagrabiti. A me vpraša: »Kaj je to?«
»Rilke.« Vzame ga, ga prelista. »Aha, v Baionijevem prevodu.«
In mi ga vrne.

»Torej, kje sva ostala?« reče A B-ju. Slednji prebere nekaj ročno napisanih besed. Postopek je izredno počasen. Ugotovim, da B narekuje A-ju zapiske o Heideggerju, ki jih je pred tem A diktiral in B zapisal. Zdi se, da se je čas ustavil. Nikomur od njiju se ne mudi. B potihoma bere, A zapisuje besede, ki jih je sam sprva zasnoval, in vsake toliko doda kakšen komentar, šaljivo opazko. Razmišljanje postaja vse bolj vzvišeno, globlje, izvirnejše, bolj realistično, strašljivejše, z občudovanjem gledam ironičnega in strašnega A-ja, ki me v presledkih sprašuje: »Katera knjiga je ta?« »Rilkejeve poezije.« »Aha, v Baionijevem prevodu.« Noče me mučiti, muka je njegova, pravijo ji senilna demenca, jaz se samo sprašujem, ali je pravično, da se življenjsko delo, genij, človeškost in vsi spomini sveta končajo na tak način. Na eni strani sublimni Bachov koral, na drugi pa vprašanje, ki se zdi kot *hejnał*, melodija, ki jo vedno enako izvede trobentač s stolpa bazilike Kościół Mariacki na glavnem krakovskem trgu. Enkrat, dvakrat, trikrat še razumem, je zgodovina, je pomembnost spomina. Nikogar nočem užaliti, toda če prav razumem, bi se morala zgodovina, da se ne bi preobrazila v svojo lastno parodijo in v predmet posmeha, domisliti jezika, ki ni zgolj odmev, ponovitev, dementni, absurdni in nesmiselni zven, ki ne nagovarja nikogar, še najmanj pa generacijo v spreminjanju. Domisliti bi se morala jezika, ki bi priklical ne vulgarno, revizionistično, spreminjajočo se, neponovljivo, neoprijemljivo melodijo misli smrtnika, ki je še vedno živ in ki noče niti pozabiti preteklosti niti biti slep za sedanost, in melodijo, ki združuje obe in ki želi njuno interpretacijo – interpretacijo njune bistvene lastnosti povezanosti – prepustiti prihodnosti, torej času, ki bo neizogibno obstajal, v katerem *hejnał* »Katera knjiga je ta? Aha, Rilke v Baionijevem prevodu« ne bo več zvenel – nikoli več, razen v spominu tistih, ki so šli čez trg, tudi sami obsojeni na izumrtje.

Bolj ko mineva čas, bolj se mi zdi, da smo A, B, knjižnica, odprto okno, ventilator, Rilkejeva knjiga in jaz ujeti v čarovniji, provizorično imenovani Heidegger. Tako – misel se sprosti, leti, se razredči, se razblini sama v sebi. Vsaj tako se zdi. Toda to ni Hegel. Svet se ne razreši v dialektiki, se ne organizira, se ne sistematizira. Jaz vem, da bom moral na vlak, B ve, da se bo moral vrniti k svojim antidepresivom, A se zaveda grozljivosti Heideggerjevih in grozljivosti lastnih besed, ki so postale nerazločljive od Heideggerjevih, v izvirnem, popolnem posnema-

nju, v katerem ni nič papagajskega; a se vseeno smeji. Sovraži deželo, iz katere ne bo nikdar odšel, kjer bo umrl, kot je zdaj verjetno že prepričan, in iz katere mogoče nikoli ni nameraval oditi. Od njega se naučim trpeti brez strahu pred čemerkoli. Rojeni smo, rojeni smo v Italiji, pri obeh dejstvih gre za eno in isto stvar, to je slučaj, ni naša krivda. Možnost imamo, da se naučimo tujih jezikov; A me ne bo nikoli imel za strahopetca, če bom odšel. Italija je tista, ki je izgubila, izgubila je vojno, izziv, stavo, življenje, in ne mi. Mogoče bo kdaj obstajal kakšen drugi svet; tega ne more nihče zagotoviti, nihče zanikati. Heidegger ni zunaj zgodovine. Zunaj zgodovine je Italija, od protireformacije dalje, od požiga Giordana Bruna, od obsodbe Galileja. Groza in absurdnost sta se od tedaj samo še množili, širili, zavzeli vse mogoče oblike, dokler nista postali vsakdanje življenje, ki ga nihče več ne opazi. Škandal je govoriti o škandalu. Za Italijana ni nič nikoli zares, hudo abnormalno. Nor je tisti, ki hoče rešiti Neapelj nakopičene nesnage.

In tako se v tej sobi v drugem nadstropju, kjer smo skriti, zabarikadirani, zdi, da smo v mestu Platona, Campanelle, Tomaža Mora. Ne sliši se hrušča mobilnih telefonov, vreščanja televizorjev, hrupa motorjev. Lahko bi bili v kateremkoli intelektualnem krogu tega ali onega sveta, vendar smo v Italiji, smo Italijani, tega ne pozabimo, sramujemo pa se marsikaterega našega sodržavljana. Tukaj ima trpljenje inteligence otipljiv obstoj, vidim ga pred sabo, tako kot Rilkejevo knjigo, kot ventilator; molči, lahko bi ga rezal z nožem.

B-ju ni uspelo. Ni vedel, kako se odzvati. Preveč dober je, preveč občutljiv, preveč spoštljiv, preveč strasten, preveč verjame določenim stvarim. In kje so zdaj njegova žena, njegovi otroci, njegova mladost, njegova dobra volja? Zaman jih iščem. Svoj molk je zaupal določenim psihiatrom, ki so v Italiji kot plevel, ki zlahka uspeva na zemlji, na katero nihče ne trosi semen besed, na zemlji, ki jo je poteptala množica naglih nog, ki ne gredo nikamor. Mislim sem, da me ne mara preveč, toda kot se mi je že večkrat zgodilo, ko sem se prepustil odporu do samega sebe (kot se zgodi tistim, ki se uriyo v športu občutka krivde, ki ne prinaša ničesar dobrega, razen če ga ne spremenimo v metafiziko, kakor je to storil Kafka, iz katere kot poslednje osnovno

sporočilo zasije prav sporočilo o dobroti in usmiljenju), sem se debelo motil. Odrekel sem se želji, da bi bil par oči, in postal bitje, ki ima rado, da se mu sodi, ker je tudi samo rado sodnik. V resnici nimam večjega vpliva kot knjiga, ventilator, miza. To je čudež, osupljivo dejstvo, da se naenkrat obrnem in vidim B-ja: ljubezen. B-jeva glava se premika, toda z nenavadno togostjo. Podoben je lutki. Telo je popolnoma nepremično, niti ukrivljeno niti togo, vrat je podoben lesenemu zatiču, ki glavi omogoča, da se vrti, da opiše krivine nenavadne oblike, da izpelje nenadne kretnje, kot da bi odgovarjala neki notranji logiki, ki bo zame za vedno neznanka, medtem ko iz tistega lesa prihajajo čudovite besede, A-jeve in Heideggerjeve besede, spletene, neločljive, zdi se, kot da bi na videz neživa materija govorila. Obrazni oval se kot planetarna orbita razporedi po vedno novih oseh, spreminja gibalno površino, širi in krči svojo krožnico, premeri nimajo nikoli ne dolžin ne fiksnih skrajnih točk. Kozmos je stalno, nepravilno gibanje. Toda nasmeh je tisti, ki pri tem ovalu najbolj zadane. Kozmos je na videz ploščat. Spremenijo se razdalje, osi, kartezijanske ravnine, toda vsakič, ko se kozmos ponovno sestavi, se zdi, da ne pozna tretje dimenzije. Zatič vratu ga je pripeljal na novo raven, na novo višino, toda te ravni se ne sporazumevajo med seboj, ne gradijo telesa, so površinske. V resnici pa je ta ploščat ocean, ki naj bi bil brez globine in povratka k sebi – kot so verjeli do konca srednjega veka –, naguban, razbrazdan in čezenj se včasih sprehodi nasmeh. Nasmeh sledi drugi notranji logiki. Kot strela z jasnega, kot električni streljaj, ki ga ni mogoče predvideti in kateremu nič ne sledi, nasmeh ne vznikne, ni pripravljen, temveč na B-jevem obrazu eksplodira, brez veselja, brez radosti, razkrije zobe, ki bi sicer ostali skriti, razklene zgornjo in spodnjo čeljust, poveže ušesa z lokom, s parabolo živčne napetosti, za katero se zdi, da bo razparala, zabodla s kovinskim čopičem platno slikarja, ki noče več slikati, ki ne verjame več v slikanje, v življenje, ki se izraža z nemimi kriki, ki ustvarja sliko z negacijo slike. In tisti vbodi, tista neurja, tisti sunki ne poniknejo postopoma, temveč izginejo tako nenadno in nepredvidljivo kot so se pojavili, kakor da bi si želeli, da bi jih slučajni opazovalec takoj pozabil, kakor da bi v njem hoteli zbuditi sum, da to so in so tudi bile iluzije, da sta iluziji njihov nehoteni avtor in sam opazovalec. V Italiji smo, bolečina je prisotna, toda če se izrazi, se izrazi skozi masko, predvsem pa nihče ne verjame v njen obstoj niti v svojega. Trpljenje je razkošje, pravica, ki jo lahko vsakdo postavi pod vprašaj, ali pa predmet želje po spektaklu, kjer mora biti trpljenje funkcionalno, nikakor ne nerazložljiv pojav brez

zunanjega smotra, videti ga morajo bodisi vsi bodisi nihče, pri njem mora vtis resničnosti prevladati nad resnico, tako da jo uniči, tako da sam subjekt začne dvomiti v lastno trpljenje. Tukaj, v tej sobi v drugem nadstropju stanovanjske hiše v središču Bologne, je občinstva bolj malo in B si maske verjetno ne postavlja niti samemu sebi. Čutim njegovo veliko dlan, kako stisne mojo suho laket in mi z nizkim, tihim, naravnim in mirnim glasom zamrmra: »Dragi ... prav vesel sem, da te vidim.« To ni vljudnostni stavek, prispel je z zamudo, spontano, kot bi bil zadušen, brez strahu, nabit z ljubeznijo išče ljubezen, dospe nepričakovano. Počutim se ljubljenega, dojamem, da lahko še živim, da sem se zgolj predajal strahu. Zaradi tega moškega, ki se ne zna več smejeti, tako kot Hugojev *Človek, ki se smeji*, začutim pravo spoštovanje in pravo ljubezen. To so stvari, ki se mi redko zgodijo v Italiji. Tu je ljubezen rokovnjaška gesta.

***

Mislím, po mnogo letih izkušenj in potovanj, po letih, med katerimi sem doumel par stvari, in nisem rasist, toda verjamem v razlike med kulturami, verjamem, da so realne, čeprav se večkrat trudim razlikovati med mojo domišljijo in dejanskim stanjem stvari, mislim, da so konec koncev Italijani – posamezniki, ne narod, saj ta obstaja samo kot način obnašanja in zgodovinsko-jezikovna zapuščina, kot skupek arhetipov in instinktov – preveč pomembni samim sebi, da bi se menili še za kaj drugega, razen če imajo te stvari vrednost v širšem ekonomskem smislu. Za drugo in drugačno se ne menijo, razen če to ne spada pod psevdotolerantno, psevdostročno, psevdosvetovljansko, psevdokulturno propagando levice. Toda kar najbolj opredeljuje Italijane, je to, da besedam ne pripisujejo nikakršne vrednosti, da jih nikoli ne jemljejo resno in sumijo – ali vedo –, da pomenijo ravno nasprotno od tega, kar se zdi. Družba, ki ne verjame lastnemu jeziku, ne more verjeti sami sebi. Družba, ki ne verjame sami sebi, ne more investirati v prihodnost. Družba, ki ne investira v prihodnost, ki misli, da je njena sedanost neskončna, in živi na račun preteklosti, razteguje čas, v katerem se je slučajno znašla in tako kot ribič z vlačilnimi mrežami iz njega pograbi vse ribe, tudi tiste najmanjše, tiste najbolj mikroskopske, ki bi, če bi dobile možnost za daljše življenje, obrodile večje sadove. Italijanski človek, kot sem ga spoznal jaz, se nikoli ne razodeva skozi besedni jezik. Napisana beseda, ki je kot taka še bolj preiščljiva, še bolj obrabljena s strani literarne tradicije, še večji instrument dvoumnosti, ima še toliko manj nanašalnic v materialnem svetu, v svetu ljubezni, dejanj, odnosov; v manjši ali večji meri je protinanašalna, zaprta kot

čisti semiotični sistem: kot taka je ne samo neresnična, kot je pravil Pasolini, temveč je po mojem mnenju – pozor, ne pravim protirealistična – še hujša: je protiresnična. To je ta težava, to je ta iznakaženost, ta tumor: ta jezik predstavlja bistvo in vrednost, toda v sami osnovi ju zanika, zasmehuje, tako kot to počnejo rimski vojaki s Kristusom pred, med in po križanju, vse dokler ne umre.

***

Nikoli nisem *a priori* zanikal Italije. Ljubil sem jo, občudoval, sanjal o njej, naredil sem to napako, da sem zaradi nje trpel, skrbel, skoraj sem si jo želel spremeniti; predvsem sem jo želel izraziti, jo doživeti, se najti v njej, v enem od njenih krajev. Boj je zaman. Lepa dežela, kako lepa dežela, joj, kako lep otrok, dajmo mu dudo, ropotuljico, telefonček, četudi ima samo šest mesecev. Upajmo, da ne bo nikoli zrasel, pravijo njegovi starši, kupili mu bomo vse, samo da ne bo zrasel.

Nočem pisati hvalnic drugim deželam, to me ne briga. *Drugje* ne obstaja, saj je vsak *drugje* za nekoga drugega *tu*, tudi *tu* ne obstaja, saj je vsak *tu* za koga *drugje*. Druga dežela, če naj to predstavlja boljši svet in ne počitniške destinacije, je tista, ki nam jo vsekakor uspe ustvariti tako, da se v njej bolje počutimo, toda predvsem tista, ki jo ustvarimo znotraj nas, z našimi rokami, za nas same in za ljubljene osebe, za enega, za dva; in ni izključeno, da jo v enem od možnih svetov ustvarimo za vse. Orodij je nešteto; umetnost, filozofija, delo, ni na meni, da določim, kaj vse obstaja, kaj je najboljše. Prav ničesar nočem idealizirati, toda na žalost sem rojen v deželi, kjer njeni prebivalci že stoletja trdijo, da je ves svet ena sama vas in da boljši svet, pa naj meri le deset kvadratnih metrov, ne obstaja, da je to zgolj utopija idealistov, norcev, nezrelih oseb, zgub, sanjačev, otročaje, ki si zaslužijo sarkastičen nasmešek. No, to je po mojem mnenju enako, kot če bi rekli, da se Italijani obnašajo, kot da bi živeli v edinstvenem, najboljšem, čarobnem svetu, ki pa je najmanj čaroben od vseh. Italija je, za Italijane, ne glede na njihovo govoričenje, svet, kraj, ki je najbolj popoln, ki najbolje od vseh izpopolni realnost. *Drugje* ni nujno poezija, norost, idealizem, lažna strast do politike, mučeništvo: *drugje* je življenje, življenje, ki ni drugje, kot pravi Kundera, temveč blizu, potrebno ga je doseči brez prevelikih praznin in ambicij. Ne smemo misliti, da je življenje vedno tam, kjer nas ni, ali da je čisti užitek ali čisti ideal, kot nas hočejo prepričati ciniki. Življenje je plod dela, učenja, odprtih oči, sveta, ki nam ga niso odtujila mamila, je plod intelektualne iskrenosti, spoštovanja. Vse to so za Italijane – ne samo zanje, toda zanje to velja v največji

meri – samo besede. Za Italijane besede niso nič. V Italiji si na besedah zgradijo poklic ravno tisti, ki najmanj verjamejo vanje.

***

Več svežine in pristnosti čutim v besedah poetov, ki nimajo tako stare tradicije, kakršna je naša oziroma latinska na splošno, francoska, anglosaška itd.: na misel mi pride Danec Nordbrandt, Čeh Seifert, Turek Hikmet, veliko Rusov iz začetka ali iz prve polovice 20. stoletja. Tudi oni so se morali spoprijemati z iztrošenim jezikom (pomislimo na tradicijo perzijske poezije v turščini), toda v njih čutim poezijo, ki je bližja stvarjem, predmetom, slišim spev, ki prihaja iz sveta in iz vztrajnega občudovanja sveta, sposobnost najti preproste, a ne banalne podobe, in vizionarstvo, ki nas presune zaradi svoje stvarnosti, ki se zdi skoraj kot neotesanost, svojega leopardijevskega prezira, brezbriznosti. Zdi se, da pišejo o stvareh, da smo jih brali že velikokrat, pa vendar vsakič, ko jih znova beremo, odkrivamo nov svet, vidimo mesta, podeželje, naravo, sobe, trenutke, ljubezni, odnose v njihovih najbolj običajnih in vsakodnevnih gibih, a vendar je v njih nekaj čarobnega, kot če bi pisatelji sprostili njihovo bistvo, kot če bi nam nekdo, ki se nima za preroka, razkril skrivnost in veličino stvari, ne da bi jo razodel. Pomislil še na Mendalštama, na Cvetajeva, na Majakovskega, na osupljivega in hermetičnega Člebnikovega, na to, kako zelo se razlikujejo od sodobne poljske poezije, ki je danes med vsemi slovanskimi morda najbolj »zahodnjaška«. Puristi, akademiki in slavisti bodo mogoče zdaj vihali nos: toda zdaj ne govorim kot slavist in tudi ne na znanstven način, temveč govorim kot bralec. Ne govorim Hikmetove turščine ne danščine ne številnih drugih jezikov: sem pa pozoren bralec brez predsodkov. Prepričan sem, da imajo te književnosti, ki se nam zdijo »druge«, določeno sposobnost, ki smo jo sami izgubili zaradi cinizma, tudi lingvističnega, in da lahko ustvarijo bolj vitalno in poživljajočo poezijo, bolj hrabrečo, saj besede zanje niso varljive, hinavske, hipnotične, prazne ponovitve kakor krakovski *hejnał*, temveč so izgradnja sveta, ki mora še priti, sveta, ki je morda nemogoč, ki pa obstaja v besedah, takšnih, ki se ne bojijo podob in povezav, ki jih ustvarijo, saj oboje skupaj z besedami pogumno plane iz stvari samih, in ne iz drugih besed. To so besede, ki govorijo o skrivnosti, in ne o stvarnosti, ki ne preseneča več svojih prebivalcev, denimo Italijanov.

Vrnimo se k problemu oči in priče. V francoskem romanopisju 19. stoletja, kakor tudi v drugih evropskih romaneskih pojavih, najdemo teorijo literarne objektivnosti. Priznam, da je nisem nikoli razumel ali pa me ni nikoli preveč zanimala. Tu je

še ruski realizem in Lukácseva kritika, ki je zavrnila Prousta, Musila in Kafko – v imenu česa? V imenu *a priori* ideologije, ki se je kot taka postavila pred literarni akt in s katero je kot z grozečo palico opletal nekdo, ki se konec koncev ni preizkusil v umetniškem ustvarjanju. V mladosti sem imel veliko raje Hugojeve kot Flaubertove romane, ljubil sem Dickensa in sovražil Jane Austen, rad sem imel Thomasa Hardyja, in ko sem bral nesmrtna Tolstoja in Dostojevskega, mi ni prišlo na misel, da bi ju postavljala enega nasproti drugemu, niti nisem občudoval njenih realističnih vidikov. Zola je bil zame veliko prej izreden pisatelj kot pa socialni ali socialistični fenomenolog, Joyce je bil kozmos, ki ga ne moreš nehati občudovati.

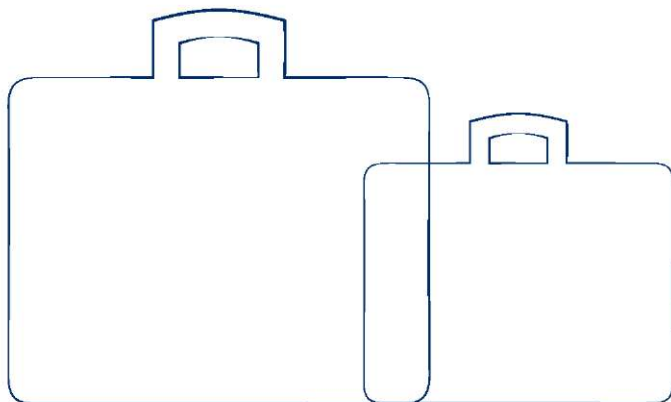
Vse, kar ni povsem realistično, marksisti radi stigmatizirajo kot »buržujsko«, »estetizirajoče«, »dekadentno«: kot obžalovanja vredni zaton civilizacije. Jaz mislim, da so obžalovanja vredni marksisti, ki so povrgli zgodnico o postmodernizmu, ki je indukcijsko in ne dedukcijsko postala stvarnost. To je zaton civilizacije, nikakor pa ne Proust, Svevo, Mann. Vedno sem se počutil krivega zaradi svojega psihocentrizma. Toda človek ni estetski problem, prav tako ni nobene potrebe, da ga dojemamo prek izredne Zolajeve metode, ki konec koncev ni bil samo realist, temveč tudi »dekadent«. Flaubert je svojo kariero, ki je sicer ostala nedovršena, sklenil z *Bouvard et Pécuchet*, in ne z *Madame Bovary*. Zanj je bila etika besede, literarne besede, pomembnejša od nadgradnje. Sicer pa mi je domnevna neosebna tehnika vedno nekoliko smrdela po še večjem postavljaštvu, po še večji hinavščini. Literarni akt ne obstaja pred svojim udejanjenjem. Vse drugo je zgolj dodatek. Ne moremo reči, da je Flaubert s svojo propagando objektivnosti manj estetizirajoč od Prousta ali da je *Tristram Shandy* manj moderen od *Wertherja*. Zato si želim alternativno, nezanihujočo estetiko, umetnost in filozofijo, ki bi se hranile iz življenja, a se mu ne bi pustile požreti; estetske vizije življenja prepuščam tistim, ki jim opo-

rekajo. Zame ta razkol preprosto ne obstaja, ker verjamem v *poiesis* in v življenje, ki ju družijo isti posrednik: zavest.

Jaz, ki pišem subjektivno, a ne subjektivistično, navsezadnje nisem hotel narediti nič drugega kot odpreti okno v svet, pokazati na mikroskopski, a metaforični delež časa in prostora, v katerem sem se slučajno znašel. Tisti, ki mislijo, da lahko zaprejo celoto ali njeno negacijo v eno besedo, se mi ne zdijo bolj živi ali manj mrtvi od mene.

***

Ko sem tisti večer zapustil A-jevo hišo, sem odšel na bolonjsko postajo. Ni bila več takšna kot v časih moje mladosti. Kmalu po deveti zvečer so se blagajne za prodajo vozovnic že zaprle – škandal – in ubogi, skoraj sramežljivi policaji so opravljali vlogo železniških informatorjev. Vse naokrog avtomati za prodajo vozovnic in množica ljudi, ki jih niso znali uporabljati. Čudno vzdušje nerodnosti, nemoči, zastoja, klečeplaznega spoštovanja ukazov je zamrznilo dvorano, ki je bila sicer obljudena in v gibanju. Sam sem bil miren, prišel sem točno, celo veliko prej, skoraj dolgčas mi je bilo, prižgal sem si cigareto, sedel na kovčke na prvem peronu, čakal sem na svoj vlak in opazoval celotno dogajanje, vedoč, da mu ne pripadam več. Dvignil sem se, da bi si pretegnil noge, in nenadoma se je izza hodnika pojavila lepo rejena, majhna, rdečelična ženska petdesetih let z dekletcem, verjetno hčerko; Sicilijanki, po naglasu sodeč. Bili sta preprosti, spodobni, prijazni, res sta dajali vtis, da sta pošteni. Zdeli sta se prestrašeni, a kot da bi se hkrati ne bali ničesar, kot da bi bili preprosto besni. Dekletce skorajda ni spregovorilo. Domnevna mati se je obrnila k meni, prav k meni. »Oprostite, a mi lahko prosim pomagate? Kje odpelje vlak za ... Tu ni nikogar, nikogar, da bi ga lahko vprašali za informacije, to je absurdno, nič ni jasno.« Njeno ogorčenje in obup sta bila dostojanstvena, a velika. Razprl sem roke. »Draga gospa, žal mi je, toda ne morem vam pomagati, ničesar ne vem.« Gospa me je pogledala naravnost v oči, verjela je moji iskrenosti in solidarnosti ter rekla s trdim, donečim glasom: »No prav, je že v redu. Tako pač je. Se bova že znašli sami. Lep večer.« Stisnil sem ji roko, ko sta mi že pokazali hrbet, da bi odkorakali stran, pa sem v pretirani vnemi, zaradi sramu in v opravičilo, dodal: »Stvar je v tem, da ne živim več v Italiji.« Gospa se je ponovno obrnila proti meni, brez brezbrižnosti, in vzkliknila ali, bolje rečeno, bruhtila: »Lahko ste veseli!« Nenadoma sem se počutil oproščenega, pa ne svojega pomanjkljivega znanja, temveč svojega življenja v znamenju protesta proti lastni deželi. Potrditev o njegovi upravičenosti ni prišla s strani kakega tujca, temveč

osebe, za katero se mi je zdelo, da ne bi mogla biti bolj zakoreninjena v italijanski stvarnosti. Gospa, ki se je oddaljila brez zavisti, spoštljivo, milo; njena čista želja, da bi dala duška svojemu ogorčenju, je sprožila srečanje z mano in me izročila moji nedolžnosti, celo moji brezmadežnosti, kar mi je dalo neverjeten občutek blaženosti. Gospa ni poznala mojega gmotnega stanja, običajno ne izgledam kot milijarder. Bil sem preprosto tam, kjer nje ni bilo, in to je bilo dovolj za mojo odrešitev. Zdela se je kot mati, ki je izgubila sina, a je hkrati zadovoljna, da je končno dosegel svoj mir.

***

V italijanščini, kot verjetno v večini drugih jezikov (morda v vseh), obstaja rek, ki ga tukajšnji domorodci častijo kot totem: »Ves svet je ena sama vas« (ki lahko pomeni tudi »Ves svet je ista dežela«, op. prev.). Težava je v tem, da je za sodobnega Italijana »dežela« iz tega vražjega pregovora vedno Italija. Italija, ki ni nikoli obstajala kot politična sila, je Evropo – in ne le Evropo – dolga stoletja učila umetnost, literaturo, arhitekturo, politično znanost, filozofijo, religijo, glasbo, oblačenje, kuho, film, estetiko, občudovali so jo in ji zavidali prav vsi, zato je svojo samostojnost dosegla šele v drugi polovici 19. stoletja. Danes nas lahko Neitalijani občudujejo ter nam zavidajo samo, če se obnašamo drugače od povprečnega Italijana in če »tujec« čuti nostalgичno spoštovanje do Italije, ki ne obstaja več, ali če o njej v resnici ne pozna drugega kot stereotipov, ki so nam na srečo še vedno naklonjeni. To je dežela, ki v bistvu živi od rente, v vseh vidikih. Toda pogubni srd Evropske centralne banke, velika – milo rečeno – koncentracija priseljencev na Polotoku ter konkreten, materialen, objektiven obup, ki je vsakodnevna izkušnja v v deželi »ekonomskega čudeža« (ki je to vedno bila le za določen del družbe), so zdaj že nespregledljiva dejstva in hkrati napovedovalci spremembe. Ne vem, kaj še bo, možno je tudi, da se bo vse spremenilo tako, da se na koncu v resnici nič ne bo spremenilo, kot v *Gopardu*. Toda če se bo tudi tokrat nadaljeval gepardski duh, bodo Italijani tisti, ki se bodo spremenili, in to kmalu, zelo kmalu. In oblike te spremembe so že vidne in nevidne in neskončne.

***

Moje življenje »v negotovosti« (po definiciji, ki jo o sebi ponuja Angelo Maria Ripellino), življenje tistega, ki »je lahko tu samo nekje drugje«, ni življenje tistega, ki se ne zna ali noče odločiti, temveč tistega, ki globoko v sebi (in vem, da še zdaleč nisem edini, vem, da tudi Italijani niso edini, in seveda je Italija kot naključni izvor in itaški privid zgolj metafora, tako kot je meta-

fora tudi vsaka druga stvar v tej realnosti, v katero smo se slučajno rodili: kajti človeški um je zemljevid in labirint zunanje objektivnosti) ve, da se ne more odločiti, saj bi v nasprotnem primeru izgubil lucidnost in življenje. Pogled mora biti Janusov, toda obrazi morajo biti vsi tisti, ki so možni glede na okoliščine, ki se sproti pokažejo, in ki jih te okoliščine zahtevajo čisto praktično, a tako, da se hkrati ne okoristimo na tuj račun, temveč da gledamo brez premora, navznoter in navzven, dokler bodo obstajale oči, s katerimi gledamo in ki so opazovane tudi same, dokler bodo obstajale stvari za gledati, ki so videne in gledljive vedno in samo iz bednega in torej veličastnega (veličastnega, ker so del plemenite bede) človeškega vidika.

***

In A mi je rekel: »Marco, za teboj je kup. Poglej, katera številka je na vrhni strani?« In jaz: »834«. In A B-ju: »Na to, ki je bila napisana danes, napiši 835.« In jaz vzem sem to zadnjo stran ter jo nežno položil na vrh kupa. A me je odslovil. Vedel sem, da ne bo več dolgo živel in da ne verjame v nesmrtnost duše, toda pisal je delo o Heideggerju, ki je bilo dolgo skoraj tisoč strani, ročno, v svetu, kjer se vsak posameznik, od otroka, ki dela žoge na Kitajskem, pa do predsednika Združenih držav Amerike, počuti odvečnega zaradi drugih smrtnikov, ki so kot on sam. In A je bil Italijan. Tista kupa papirja, ki smo jima pravili dvojčka, sta bila veliko višja od teh 835 strani, pa vendar sta pogorela do tal. Toda teh 835 strani ni bilo mogoče porušiti niti s pomočjo najboljših teroristov, saj niso bile materija. ●

Krakov, 16. februar 2012

© Marco Bruno, 2012

Marco Bruno (Bari, 1980) je italijanski pesnik, esejist, prevajalec in literarni kritik. V Italiji je pri različnih založbah objavil tri pesniške zbirke (Solo altrove riesco a essere qui, Memorie senza passato; Nadmiar rzecziwystości — Eccesso di realtà). Objavljal je tudi na Portugalskem in bil prvi italijanski pesnik, ki so ga kot gosta povabili na mednarodni festival poezije Oeiras v Lizboni. Zadnjih nekaj let živi in dela v Krakovu, kjer za različne literarne revije objavlja v poljskem jeziku. Je član Društva poljskih pisateljev. Pričujoči esej je napisal posebej za revijo Razpotja.

Prevod: Ivana Kavčič